

Naturvårdsprogram för Linköpings kommun

Dokumenttyp: Program

Antaget av: Kommunfullmäktige 2003-05-27 § 116

Senast reviderat: Förslag

Giltighetstid: Tillsvidare

Diarienummer: KS 2025–113

Dokumentansvarig: Samhällsbyggnadsdirektör

Tidpunkt för aktualitetsprövning: KF 2023-05-30 § 184

Relaterade styrdokument: Handlingsplan för naturvården i Linköpings kommun 2024–2028, Riktlinjer för ekosystemtjänster, Riktlinjer för ekologisk kompensation

Sökord: Naturvård, naturvårdsprogram, biologisk mångfald, ekosystem

Innehåll

Inledning.....	4
2. Bakgrund.....	4
2.1 Biologisk mångfald och levande ekosystem.....	4
2.2 Nationell och internationell styrning.....	4
2.3 Kommunens naturvårdsarbete	5
3. Struktur.....	7
4. Fokusområden, mål och strategier.....	7
4.1 Levande eklandskap.....	7
4.2 Levande sjöar och vattendrag	8
4.3 Myllrande våtmarker	8
4.4 Levande skogar	8
4.5 Ett rikt odlingslandskap.....	9
4.6 God bebyggd miljö.....	9
4.7 Ett rikt växt- och djurliv	9
4.8 Information, kommunikation och god samverkan	10
5. Genomförande	10
6. Uppföljning	10

Inledning

Naturvård behövs för att skydda och ta hand om värdefulla arter och miljöer. Naturvärden ska också säkerställa att människor har tillgång till naturen och dess resurser.

Naturvärden styrs av lagar och målsättningar. Mycket av Sveriges naturvårdsarbete styrs av målsättningen att uppnå de nationella miljömålen. Dessa har som övergripande mål att säkerställa en hållbar utveckling.

I arbetet för en hållbar utveckling är det viktigt att vi bevarar, sköter och utvecklar de naturvärden som finns idag. Det är ett ansvar vi har gentemot kommande generationer. Linköpings kommun har därför tagit fram fokusområden och strategier för ett långsiktigt naturvårdsarbete.

2. Bakgrund

Linköpings kommun har under många år bedrivit ett aktivt naturvårdsarbete. Kommunfullmäktige antog år 2003 (KF 2003-05-27 § 116) ett naturvårdsprogram som sedan dess fungerar som en tydlig plattform samt pekar ut inriktningen för det kommunala naturvårdsarbetet. Programmet reviderades senast år 2018 (KF 2018-09-25 § 221).

2.1 Biologisk mångfald och levande ekosystem

Biologisk mångfald kan enkelt beskrivas som variationsrikedomen i naturen genom mångfalden av ekosystem och naturtyper, mångfalden av arter samt mångfalden av genetisk variation inom arterna. Denna variation är nödvändig för arters och ekosystems fortlevnad och evolution och därmed i förlängningen för människans resursutnyttjande och överlevnad.

För att ekosystem långsiktigt ska vara livskraftiga är det betydelsefullt att de hänger ihop i ett nätverk av naturområden som har utbyte med varandra. Dessa nätverk kallas ibland för grön infrastruktur, och är något som behöver beaktas både i ett lokalt perspektiv, exempelvis en stad, och i ett större landskapsperspektiv på regional nivå. Den gröna infrastrukturen kan ses som basen för den biologiska mångfalden och fungerande ekosystem. Dessa utgör i sin tur grunden för ekosystemtjänsterna, alla tjänster och varor från naturen till oss människor. Vi är beroende av ekosystemtjänster på olika sätt. De mest grundläggande handlar om tillgång till syre och vatten men även exempelvis tillgång till råvaror, klimatreglering och kulturella upplevelser räknas till ekosystemtjänster.

2.2 Nationell och internationell styrning

Naturvärden styrs av både lagar och politiska åtaganden samt målsättningar. Mycket av Sveriges naturvårdsarbete är inriktat mot att uppnå de 16 nationellt fastställda miljömålen. Dessa har som övergripande mål att säkerställa en hållbar utveckling och utgör idag Sveriges miljömässiga dimension av FN:s Agenda 2030. Sverige har förbundit sig att följa flera internationella konventioner för att skydda både ekosystem och arter. Utöver konventioner och miljömål finns även EU-direktiv och förordningar som påverkar Sveriges arbete med naturvård.

Mycket av den lagstiftning som rör naturmiljön i Sverige finns i miljöbalken med tillhörande förordningar. I dessa hanteras exempelvis riksintressen, områdesskydd och artskydd samt hänsyn och skyddsåtgärder vid alla former av exploatering, som bostadsbyggande, industriverksamhet, infrastrukturanläggningar, skogs- och jordbruk

samt annan markanvändning. Övrig lagstiftning består av bland annat plan- och bygglagen, artskyddsförordningen och allemansrätten - som i sig inte är en lag men ändå fastställer allmänhetens rätt till naturen.

Utöver lagstiftning finns flera styrdokument och redskap i arbetet kring biologisk mångfald och naturvård. Det finns en strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, åtgärdsprogram för hotade arter och livsmiljöer samt en handlingsplan för främmande invasiva arter. Ett viktigt redskap i naturvårdsarbetet är rödlistan, i vilken arters bevarandestatus bedöms. Denna uppdateras vart femte år.

På länsnivå finns ett regionalt åtgärdsprogram för miljömålen och en regional handlingsplan för grön infrastruktur. Länsstyrelsen samordnar också miljöövervakning för arter och livsmiljöer där kommunen deltar i bland annat länets kalkningsprogram samt elfiskeprogram.

2.3 Kommunens naturvårdsarbete

Styrning och organisation

Det kommunala naturvårdsarbetet styrs framför allt av naturvårdsprogrammet. Kommunfullmäktige fattar övergripande beslut såsom fastställande av naturvårdsprogrammet och beslut om skyddade naturområden medan samhällsbyggnadsnämnden fastställer handlingsplanen för naturvården och fattar beslut om större projekt samt gör prioriteringar genom årliga verksamhetsplaner och liknande.

Andra styrdokument som mer eller mindre berör naturvårdens arbete är till exempel riktlinjer för ekosystemtjänster respektive ekologisk kompensation, kommunala åtgärdsprogram för ansvarsarter, en skogsskötselplan samt riktlinjer för kommunens skogsinnehav. Översiktsplanen och andra plandokument är också betydelsefulla.

Även om inte naturvården arbetar direkt med klimat- och energifrågor bidrar många naturvårdsåtgärder till klimatanpassning och förbättrade möjligheter att uppnå klimatmålsättningar. Därför finns beröringspunkter till kommunens klimat- och energiprogram, klimatanpassningsprogram samt handlingsplan för klimatanpassning.

Samhällsbyggnadsnämnden är ansvarig för skötsel och utveckling av huvuddelen av den kommunägda marken. I detta ingår förvaltningen av de kommunala naturreservaten. Dessutom är nämnden huvudansvarig för detaljplaner och genomförandet av stadsbyggnadsprojekt där naturvården utgör en viktig kugge för en långsiktigt hållbar utveckling. Drift och underhåll av gatu- och vägmiljöer samt parkmark och detaljplanelagd naturmark ingår också i nämndens ansvar liksom även driften av Naturcentrum med naturinriktad pedagogisk verksamhet i olika former.

Flera andra nämnder och förvaltningar ansvarar för frågor med naturvårdsanknytning och i många ärenden sker samverkan med kommunens naturvårdstjänstepersoner.

Kommunala bolag såsom Tekniska verken, Lejonfastigheter, Stångåstaden och Sankt Kors är som markägare berörda av naturvårdsarbetet. Tekniska verken har också bland annat genom sitt ägande av flera vattenkraftverk i kommunens vattendrag en stor roll i arbetet för att uppnå och bibehålla god ekologisk status i enlighet med EU:s så kallade vattendirektiv.

Kommunens markinnehav

Linköpings kommun äger totalt cirka 8 500 hektar mark vilket motsvarar ungefär 5 procent av kommunens yta. Det största och ur naturvårdssynpunkt viktigaste ägoslaget är skogsmarken som omfattar cirka 3 200 hektar. Arealen innefattar omkring 500 hektar skog i naturreservat. Kommunens skog är FSC-certifierad. Kommunen äger även cirka 1 160 hektar betesmark och cirka 1 560 hektar åker som arrenderas ut.

Det är huvudsakligen den kommunägda marken som är aktuell för aktiva naturvårdsåtgärder från kommunens sida. Det finns stora naturvärden att ta hänsyn till och kommunen ska vara ett gott föredöme för andra markägare. Samverkan med andra markägare och det privata näringslivet är dock viktiga inslag i kommunens naturvårdsarbete som omfattar kommunens hela geografiska område.

Kunskapsinsamling

Linköpings kommun har genom Naturdatabasen god översiktlig kunskap om kommunens natur. Naturen förändras dock ständigt, både naturligt och genom klimatförändringar, markanvändning samt annan mänsklig påverkan. Naturinventeringar av olika slag är därför nödvändiga som underlag för skydd, hänsyn och åtgärder.

Skötsel och skydd

Kommunen utför aktiva naturvårdsåtgärder främst i den tätortsnära naturen och i de kommunalt förvaltade naturreservaten vilka i dagsläget utgörs av Kärna mosse, Motala ströms ravin, Tinnerö eklandskap, Ullstämmaskogen, Vallaskogen, Vidingsjöskogen samt Viggeby.

De kommunala reservaten sköts i enlighet med fastställda skötselplaner. Kommunens skog sköts enligt skogsskötselplanen och gällande riktlinjer för Linköpings skogsinnehav. Utöver detta förvaltar kommunen stora arealer betesmark genom avtal med arrendatorer och djurhållare. Även våtmarker, ångar och skapade strukturer som sandbäddar, boplatser och mulmholkar kräver skötsel.

Skötsel och insatser behövs även på artnivå. Främmande invasiva arter behöver begränsas och bekämpas. De lokala åtgärdsprogrammen för kommunens ansvarsarter genomförs. I spåren av granbarkborren anpassas trädbeståndet i drabbade skogsområden.

Utöver att förvalta befintliga naturvärden restaureras och nyskapas värdefull natur kontinuerligt.

Tillgängligare natur

En betydelsefull del av kommunens naturvårdsarbete är att öka tillgängligheten till naturen så att alla, oavsett bakgrund och förutsättningar, har möjlighet att ta del av naturen.

Särskilda satsningar för god tillgänglighet genomförs i kommunala naturreservat och andra tätortsnära naturområden.

Fysisk planering

Den fysiska planeringen genom översiktsplanen, detaljplaner och exploateringsprojekt av olika slag formar framtiden för kommunen. Naturvärden har här en viktig roll och kommunens ekologer medverkar i flertalet projekt. Programmet

utgör basen för naturvårdsarbetet i den fysiska planeringen och på senare år är planering med ett ekosystemtjänstperspektiv ett värdefullt tillskott genom riktlinjerna för ekosystemtjänster respektive ekologisk kompensation.

Naturvårdsprogrammets inriktningar är övergripande, och det är i den fysiska planeringen som slutlig avvägning i förhållande till andra allmänna intressen sker.

3. Struktur

Ramen för kommunens naturvårdsarbete utgörs av tre delar:

1. Naturvårdsprogram för Linköpings kommun – ger en bakgrund till natur och naturvård i kommunen och anger den övergripande inriktningen med fokusområden, mål och strategier för naturvårdsarbetet. Fastställs av kommunfullmäktige och gäller tillsvidare. Programmet aktualitetsprövas en gång varje mandatperiod.
2. Handlingsplan för naturvården i Linköpings kommun – kopplad till naturvårdsprogrammet, konkretiserar kommunens ambitioner med åtgärder. Fastställs av samhällsbyggnadsnämnden och gäller för en femårsperiod. Prioritering och uppföljning av åtgärderna sker i det årliga verksamhetsplanerings- och budgetarbetet. I slutet av femårsperioden görs en samlad uppföljning och utvärdering inför en kommande revidering.
3. Naturdatabasen med värdefulla naturområden i Linköpings kommun – kopplad till naturvårdsprogrammet, redovisar en översiktlig bild av särskilt värdefull och bevarandevärd natur i kommunen med beskrivning och naturvärdesklassning av för närvarande mer än 2 800 objekt. Naturdatabasen uppdateras fortlöpande när ny kunskap tillkommer och genomgår en större översyn åtminstone vart tionde år. Senaste översynen blev klar 2023. Naturdatabasens objekt är tillgängliga för alla via kommunens webbsida samt på kommunens intranät. Naturdatabasens områden och förekomster av rödlistade och hotade arter är ett viktigt planeringsunderlag för alla aktörer i naturmiljön.

4. Fokusområden, mål och strategier

Naturvårdsprogrammet innehåller åtta fokusområden. Sex av dem är direkt baserade på de nationella miljökvalitetsmål som är mest relevanta för arbetet med naturvård i Linköpings kommun. Därutöver tillkommer två lokalt framtagna fokusområden. Den unika ansamlingen av värdefulla ekmiljöer i kommunen gör att eklandskapet utgör ett eget fokusområde. Kommunikation och god samverkan är av högsta betydelse för ett framgångsrikt naturvårdsarbete.

Till varje fokusområde finns ett mål samt två till tre strategier. Strategierna visar på prioriterade områden där åtgärder behöver göras. I den tidsavgränsade handlingsplanen, som beslutas av samhällsbyggnadsnämnden, tillkommer sedan mer konkreta åtgärder i linje med strategierna.

4.1 Levande eklandskap

Mål

Eklandskapets biologiska, sociala och kulturhistoriska värden bevaras och utgör en viktig grund i arbetet för en långsiktigt hållbar utveckling i kommunen.

Strategi A

Stärka och bevara eklandskapets biologiska, sociala och kulturhistoriska värden.

Strategi B

Utveckla Tinnerö eklandskap som porten till det östsvenska eklandskapet med natur-, kultur- och besöksvärden av högsta klass.

Strategi C

Medverka i och nyttja forskning om eklandskapet.

4.2 Levande sjöar och vattendrag

Mål

Sjöar och vattendrag är ekologiskt hållbara med bevarande av naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, ekologisk funktionalitet och kulturmiljövärden.

Strategi D

Arbeta för att uppnå god ekologisk och kemisk status i sjöar och vattendrag enligt EU:s vattendirektiv.

Strategi E

Bevara och utveckla natur- och rekreationsvärden längs Stångån genom staden.

Strategi F

Utveckla kommunens arbete med vattenfrågor, inklusive deltagande i vattenråden.

4.3 Myllrande våtmarker

Mål

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet är bibehållna.

Strategi G

Bevara och utveckla kommunägda våtmarker.

Strategi H

Verka för bevarande och skötsel av skyddsvärda våtmarker på privat mark i samverkan med markägare.

4.4 Levande skogar

Mål

Skogens och skogsmarkens värden är skyddade.

Strategi I

Bevara den biologiska mångfalden i skogen, samtidigt som kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Strategi J

Öka kunskapen om skogsmiljöer och verka för bevarande och skötsel av skyddsvärda områden i samverkan med markägare.

4.5 Ett rikt odlingslandskap

Mål

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värden är skyddade.

Strategi K

Bevara den biologiska mångfalden samt värna kulturmiljövärden och sociala värden i odlingslandskapet.

Strategi L

Öka kunskapen om odlingslandskapets miljöer och verka för bevarande och skötsel av skyddsärda områden i samverkan med markägare.

Mål

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö utgör en god och hälsosam livsmiljö och bidrar till en god regional och global miljö.

Strategi M

Tillvarata och utveckla natur- och kulturvärden i städer, tätorter och annan bebyggd miljö.

Strategi N

Förstärka skötseln av kommunala parker, vägkanter och andra grönytor för biologisk mångfald och mångfunktionalitet.

4.7 Ett rikt växt- och djurliv

Mål

Den biologiska mångfalden bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt. Arternas livsmiljöer och ekosystem samt deras funktioner och processer värnas.

Strategi O

Långsiktigt bevara och gynna naturligt förekommande naturtyper och arter i kommunen, med särskilt fokus på hotade arter.

Strategi P

Bibehålla en hög ambitionsnivå för förvaltning och utveckling av naturreservat och tätortsnära natur.

4.8 Information, kommunikation och god samverkan

Mål

Det finns en bred förståelse för, kunskap om och engagemang i kommunens naturvårdsarbete. Förutsättningarna för ett aktivt deltagande i naturvårdsarbetet för olika intressenter är goda.

Strategi Q

Förmedla aktuell och lättillgänglig information om kommunens natur och naturvårdsarbete.

Strategi R

Ge möjlighet till skolor, universitet, ideella föreningar och enskilda att engagera sig i naturvårdsarbetet.

5. Genomförande

Genomförandet av naturvårdsprogrammets ambition och inriktning är framförallt knutet till handlingsplanen för naturvården i Linköpings kommun, vilken fastställs av samhällsbyggnadsnämnden.

Ansvar för genomförandet av naturvårdsarbetet ligger hos samhällsbyggnadsnämnden och Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. För att nå målen krävs i många fall åtgärder i form av restaurering, rätt skötsel och hänsyn. Prioritering av åtgärder sker i varje års verksamhetsplanering och i förhållande till de medel som årligen kan avsättas för naturvårdsarbete. Många av åtgärderna i handlingsplanen kräver samverkan med andra kommunala nämnder, förvaltningar och bolag samt även externa aktörer.

6. Uppföljning

Naturvårdsprogrammet med dess fokusområden, mål och strategier gäller tills vidare men ska aktualitetsprövas under varje mandatperiod.

Handlingsplanen med dess åtgärder följs upp årligen för att i slutet av aktuell period utvärderas och revideras.

Naturdatabasen, med sin översiktliga redovisning av särskilt värdefull och bevarandevärd natur i kommunen, uppdateras fortlöpande när ny kunskap tillkommer och genomgår en större översyn åtminstone vart tionde år.